

ANTONIO GRAMSCI'NİN 'HEGEMONYA' KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE FETÖ'NÜN KÜLTÜREL FAALİYETLERİ

Feto's Cultural Activities Within The Frame of Antonio Gramsci's Hegemony Concept

Fatih BAŞ

Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, İstanbul, Türkiye

PhD Student., Istanbul University Institute of Social Sciences Department of Philosophy and Religion Sciences, Istanbul, Turkey

✉ fatihbas_002@hotmail.com <https://orcid.org/0000-0002-3159-6770>

Makale Bilgisi / Article Information:

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 18.06.2021

Kabul Tarihi / Accepted: 30.09.2021

Yayın Tarihi / Published: 15.12.2021

” **Atıf / Cite as:** Baş, Fatih. "Antonio Gramsci'nin 'Hegemonya' Kavramı Çerçevesinde Fetö'nün Kültürel Faaliyetleri". *Mütefekkir* 8/16 (2021), 165-183.
<https://doi.org/10.30523/mutefekkir.1034495>

© **Telif / Copyright:** Published by Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi / Aksaray University Faculty of Islamic Sciences, 68100, Aksaray, Turkey. Tüm Hakları saklıdır / All rights reserved.

 İntihal / Plagiarism: Bu çalışma hakem değerlendirmesinden geçmiş, bir intihal yazılımı ile taranmıştır. İntihal yapılmadığı tespit edilmiştir. This article has gone through a peer review process and scanned via a plagiarism software. No plagiarism has been detected.

ANTONIO GRAMSCI'NİN 'HEGEMONYA' KAVRAMI ÇERÇEVESİNDE FETÖ'NÜN KÜLTÜREL FAALİYETLERİ

Öz

Bu makalede Gramsci'nin 'hegemonya' kavramı çerçevesinde Fetö'nün Türkiye'de devlet ve toplum üzerinde tam tahakküm kurabilmek için kültürel sahada yapmış olduğu faaliyetlere odaklanılmaktadır. Gramsci'de sivil toplum alanı üzerinden gerçekleşen hegemonya kültürel ve ideolojik araçlarla kendini var etmektedir. Dahası hegemonya baskı ve dayatmadan ziyade ikna etmeye odaklı bir benimsetme modeline dayanmaktadır. Terör örgütü olarak tanımlanan Fetö'nün faaliyet tarzı ve yapmış olduğu çeşitli organizasyonlar hegemonya kavramı çerçevesinde analiz edilmeye muhtaçtır. Bu doğrultuda öncelikle Gramsci'nin hegemonya kavramı ele alınmakta ve sivil topluma bakışı değerlendirilmektedir. Akabinde tarihsel olarak Fetö yapılanması genel hatlarıyla anlatılmaktadır. Fetö'nün kültürel faaliyetleri çeşitli başlıklar altında sosyolojik perspektifle ortaya konularak, sonuç kısmıyla makale tamamlanmaktadır. Çalışmada kısa bir literatür taraması yapılmakta ve konu ile ilgili varsa daha önceki benzer çalışmalar incelenmektedir. Gülenist hareketin daha çok siyasal, ekonomik ve bürokratik kurumlarla ilişkisinin ön plana çıkartılması, sivil toplum ile kültürel alandaki çalışmaların gözden kaçırılmasına neden olmaktadır. Hegemonya kavramı üzerinden örgütün kültürel bağlamda analiz edilmesi, çalışmaya özgün bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Hegemonya, Fetö, Kültür, Toplum.

Feto's Cultural Activities Within The Frame of Antonio Gramsci's Hegemony Concept

Abstract

This article, within the frame of Gramsci's hegemony concept, focuses on activities of Feto, which was mostly in cultural field, for establishing complete domination on state and society in Turkey. Gramsci's hegemony comes true over civil society and creates itself by cultural and ideological tools. Moreover, hegemony is a model that endures to persuade rather than oppressing and insisting. Activities of Feto, which is defined as a terrorist group by the Turkish state, and several organizations are destitute to be analyzed through the hegemony concept. Thus, primarily Gramsci's hegemony and civil society concepts are discussed. Then Feto's organizational history is explained in general terms. Feto's cultural activities are put forward under several titles with sociological perspective. A short literature review takes place in the study and the articles with similar topics to ours are examined briefly. Emphasizing the relationship of Gulenist movement with more political, economic and bureaucratic institutions causes the work in the field of civil society and culture to be overlooked. Analyzing the organization in the cultural context through the concept of hegemony brings a unique perspective to the study.

Keywords: Sociology of Religion, Hegemony, Feto, Culture, Society.

GİRİŞ

Türkiye'de kültür, siyaset ve din kurumu tarih boyunca yaşadıkları etkileşim ve ürettikleri çıktılar itibarıyla daima önemli olmuştur. Buna ilave olarak Cumhuriyet'le birlikte yeni bir sivil toplum paradigması da geliştirilmiştir.¹ Böylece siyasal sistemin karşısına sivil toplum

¹ Şerif Mardin, *Türkiye'de Toplum ve Siyaset* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2007), 16-17.

yerleştirilmiştir. İnsanlığın doğuşu kadar eski bir kurum olan ve özgür iradeye dayanan din² sosyal yapı içerisinde kültürle birlikte bireyin tutum ve davranışlarına yön verebilmektedir. Devletin kuruluşundan itibaren benimsenen laik sistem ile hukuki, sosyal ve kültürel açıdan modern toplum oluşturma süreci başlamış, din kurumu kamusal alanda geri plana itilmiştir.³ Bu durum süreç içerisinde cemaat tarzı yapılanmaların tüzel kimliğe sahip olmaksızın toplumsal yapıda yer edinmesine neden olmuştur.

Bu alanda yapılan çalışmalar şimdiye dek siyasi, bürokratik, adli ve güvenlik birimleri üzerinden ele alınmıştır. Fetö'yü bürokratik cemaatçilik bağlamında ele alan Haklı, analizinin merkezine Türkiye'de siyaset ve bürokrasiyi oturtmuştur.⁴ Gülenist yapılanmanın bir cemaatten hegemonik yapıya dönüşümünü dört aşamada ele alan Çelik'e göre ise; ilk evre oluşum, ikinci evre kamusal alana yayılma, üçüncü evre siyasal ve kamusal alanda güçlenme, son evre elindeki hegemonik gücü korumaya çalışma ve radikalleşmedir. Çelik çalışmasında yapıyı siyaset, din ve eğitim başlıkları altında analiz etmiştir.⁵

Dini tekelcilik çerçevesinde Fetö yapılanmasını ele alan Çaylak ve Kaymal, örgütün öteki ile ilişkisini siyaset, eğitim, birey ve din başlıkları altında incelemiştir.⁶ Bir başka müstakil çalışmada ise Çaylak, yapılanmayı Türkiye'de Kemalizm'in tahakkümüne yönüyle kıyaslayarak dini bir hareketin tahakkümüne işaret etmiştir.⁷ Diğer bir çalışmada Yıldırım, Gülenist yapıyı öznenin yok oluşu üzerinden tartışarak, bireylerin kolektif ittifakından güç alan hareketin, bireyin toplum içinde tek başına özne oluşunu nasıl engellediğini analiz etmektedir. Çalışmanın odak noktası özne olan insanların Gülen ve hareketinin başarısı için kendi hayatından nasıl vazgeçtiğidir.⁸

Fetö yapılanmasının bir cemaat ve dini hareketten terör örgütüne dönüşümünü ele alan Özmen, örgütün bürokratik kurumlara sızmasıyla ve uluslararası güçlerin ilgisi hâline gelmesiyle yaşadığı güç zehirlenmesine yoğunlaşmaktadır. Fetö'yü daha çok iç ve dış siyaset ile bürokrasi bağlamında incelemektedir.⁹ Gülenist hareketi uluslararası çapta yarattığı

² Bekir Topaloğlu, "Din", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994), 9/345-349.

³ Mehmet Aydın, "Türkiye'de Din-Devlet İlişkisi ve Laiklik", *Köprü Dergisi* 51 (Yaz 1995), 2-3.

⁴ Salih Zeki Haklı, "15 Temmuz Darbe Girişimini Bürokratik Cemaatçilik Üzerinden Anlamak", *Liberal Düşünce Dergisi* 84 (Güz 2016), 20.

⁵ Celaleddin Çelik, "Örgütlü Dini Gruplarda Hegemonik Dönüşüm: Nurculuktan Post-Nurculuğa, Cemaatten Örgüte Gülenist Yapının Sosyolojik Kodları", *İnsan & Toplum Dergisi* 7/1 (2017)

⁶ Âdem Çaylak - Cansu Kaymal, "Dinci Tekelcilik Olarak Radikalizm: Gülenist Hareketin Öteki Algısı Üzerinden Eleştirel Analizi", *ADAM Akademi Dergisi* 9/2 (2019).

⁷ Âdem Çaylak, *Gülenizm: Dinci Kemalizm Ya Da Gülen Kemalizm* (Ankara: ADAM Yayınları, 2014).

⁸ Ergün Yıldırım, *Öznenin Ölümü: Bir Hareketin Anatomisi* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2017).

⁹ Mevlüt Özmen, "McCemaat ve Yeni Dini Hareketten Terör Örgütüne: FETÖ", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 13/49 (Aralık 2016).

tehlike çerçevesinde inceleyen Şahin ve arkadaşları, özellikle medya ve eğitim çalışmalarına odaklanmış, yapının küresel ölçekli yayılma alanlarını ortaya koymuşlardır.¹⁰ Büyükkara ve arkadaşları tarafından ortaya konulan bir diğer çalışmada yapılanmanın dini kökenleri, İslâmî camiadaki muadil örnekleri, mensuplarının psikolojik motive oluş biçimleri ve siyasal hareketlerle ilişkileri tartışılmaktadır.¹¹

Aydın'ın çalışmasına göre, Fetö yapılanması uluslararası hegemonik güçlerin rol biçtiği yerel çaplı rızayı önceleyen hegemonik bir harekettir.¹² Diyanet İşleri Başkanlığının çalışmasında ise yapılanmanın İslâm'la ilgili yapmış olduğu tahrif ve istismarlar dinî ve toplumsal bağlamda ele alınmıştır.¹³ Benzer bir çalışma Osman Güman ve Hülya Terzioğlu editörlüğünde yürütülmüş, teolojik ve tarihsel açıdan Fetö'nün din istismarı ve darbe süreci masaya yatırılmıştır.¹⁴ Bayraklı ve Ulutaş'ın kaleme aldığı ortak çalışmada Gülenist hareketin örgütsel yapısı, ekonomik kaynakları, medya organları, bürokrasi, emniyet, ordu ve yargıya sızma girişimleri ile terör örgütüne dönüşümü incelenmektedir.¹⁵ Öztürk'ün kitaplaştırdığı bir diğer çalışmada yapılanmanın devleti ele geçirmek ve iktidarı devralmak için toplumsal yapıdaki önemli kurumlardan birisi olan dini nasıl araçsallaştırdığını psikolojik, teolojik ve siyasal doğrultuda analiz etmektedir.¹⁶ Ezoterik bir cemaat yapılanmasının radikal örgüte dönüşümünü ele alan Demir, hareketin genel yapısını, grup kimliğini ve şiddet yanlısı aktivitelerini teolojik ve sosyolojik perspektifte ortaya koymaktadır.¹⁷

Hegemonyanın devlet ve toplum düzeninde siyasal alanla ilişki kurmak yerine kültür ve ideolojiye dayalı sivil alanla ilişkilendirilmesi yapılanmanın vakıflar, platformlar ve kurumlar aracılığıyla yaptığı çalışmaların titizlikle incelenmesi gerekliliğini doğurmuştur. Yukarıda bahsedilen çalışmalar daha çok küresel, siyasal ve bireysel alanla ilişkilendirilerek analiz edilmiştir. Gülenist hareketin sivil toplum üzerinden gerçekleştirmeye çalıştığı kültürel hegemonya ise çalışmalarda yeteri kadar dikkate alınmamıştır. Bu durum örgütün çalışmalarını yeni bir bakış açısıyla akademik boyutta ele almayı ihtiyaç hâline getirmiştir. Çalışmanın merkezine hegemonyanın

¹⁰ Mehmet Şahin vd., *Uluslararası Bir Tehdit Olarak FETÖ* (Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2018).

¹¹ Mehmet Ali Büyükkara vd., *Gülen Yapılanması* (İstanbul: İsam Yayınları, 2017).

¹² Mahmut Aydın, *Fetö'nün Uluslararası Kodları: Cemaatten Terör Örgütlüğüne* (Ankara: Eski-Yeni Yayınları, 2017).

¹³ Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı (DİYYKB), *Kendi Dilinden Fetö: Örgütlü Bir Din İstismarı* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017).

¹⁴ Osman Güman - Hülya Terzioğlu, *Dini İstismar Boyutuyla 15 Temmuz Darbe Girişiminin Arka Planı* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018).

¹⁵ Enes Bayraklı - Ufuk Ulutaş, *Fetö'nün Anatomisi* (Ankara: SETA Yayınları, 2017).

¹⁶ Mustafa Öztürk, *Din Sermayesinden İktidar Devşirmek: FETÖ* (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2017).

¹⁷ Hilmi Demir, *Gülen Örgütü: Ezoterik Bir Kült Cemaatin Radikalleşmesi* (Ankara: Ay Yayınları, 2018).

yerleştirilmesi örgütün faaliyetlerini sosyolojik çerçevede bir kavramsallaştırma üzerinden anlama imkânı vermektedir. Böylece bariz şekilde siyasal alanda görünenin yanına, örtük şekilde sivil alanda görünmeyen amaçlar eklenmek istenmiştir. Bu çalışmanın kültürel hegemonya bağlamında ele alınması akademik dünyada Fetö yapılanmasını anlamaya önemli bir katkı sunacaktır. Öyle ki yapılanmanın eğitim, medya ve toplum alanındaki çalışmaları genellikle devlet ve siyaset bağlamında incelenmiş, sivil toplumun kültürel hegemonya temelinde tahakküm altına alınması gözden kaçırılmıştır. Kültürel çerçevede hegemonya özelinde yapılanmanın ele alınması çalışmaya spesifik bir yön katacak ve onu diğerlerinden ayıracaktır.

1. GRAMSCI'DE HEGEMONYA VE SİVİL TOPLUM

Köken itibarıyla Latince 'hegemonia' kelimesinden türetilen kavram bir toplumda hâkim olan kişi, grup, cemaat veya sınıfın elinde bulundurduğu egemenliği meşru ve kabul edilebilir göstermeye çalışmasıdır. Kendi savunduğu ilkeleri herkes için doğru ve evrensel olarak nitelendirip, başka kişi veya kişiler üzerinde baskı ve hâkimiyet kurma isteği olarak tanımlanmaktadır. Kavramın ilk kullanımı antik Yunan'a dayanmaktadır. Günümüzde hegemonya kavramı uluslararası ilişkiler, siyaset ve ekonomi başta olmak üzere birçok alanda anahtar kavramlardan birisi olarak kullanılmaktadır.¹⁸ Diğer taraftan bir devletin başka devletler üzerinde kurmuş olduğu egemenlik ve baskı da hegemonya olarak nitelendirilmektedir. Tarih boyunca pek çok devlet başka devlet veya devletlere tahakküm kurmuş, uzun süreler egemen devlet, altında pek çok devleti ve toplumu yönetmiştir. Modern dünyada da devletler ve toplumlarda hegemonya kavramı önemini korumaktadır.¹⁹ Öyle ki günümüzde siyasi, ekonomik ve kültürel gücü elinde bulunduran devletler, etnik veya dini gruplar dünya üzerinde başka devletleri ve milletleri yönetebilmektedir. Buradan anlaşılabilceği üzere hegemonya sahip olunan güce bağlı olarak el değiştirebilir ve üstünlük, tarihi serüven içerisinde bir devletten başka bir devlete ya da bir toplumdan başka bir topluma geçebilir.

20. yüzyılın önemli İtalyan sosyolog ve politik bilimcilerinden birisi olan Antonio Gramsci, siyaset ve sosyolojiye dair yürüttüğü fikirlerinde 'hegemonya' kavramı üzerinde durmaktadır. Gramsci'den önce hegemonya kavramını Marx tarihsel materyalizm bağlamında yorumlamış ve bu kavramı yönetici sınıfın çıkarlarının evrensel çıkarlar olarak sunulması şeklinde tarif etmiştir.²⁰ Her yönetici sınıf hegemonya kapsamını genişletmekle birlikte,

¹⁸ İlhan Aksoy - Candaş Can, "Hegemonya ve Karşı Hegemonik Sızıntılar: Yeni Bir Kavramsallaştırma Denemesi", *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2/3 (Ekim 2016), 62-63.

¹⁹ William Robinson, "Küresel Kapitalizm ve Ulusötesi Kapitalist Hegemonya", çev. Erdem Türközü, *Praksis Dergisi* 8 (2002), 125.

²⁰ Karl Marx - Friedrich Engels, *Komünist Manifesto*, çev. Olcay Göçmen vd. (İstanbul: Yordam

aynı zamanda bu hegemonya ile kendisinden sonra gelecek egemen sınıf arasındaki çatışmayı artırmaktadır. Bu durum evrensel çıkarı amaçlayan bir sınıfın (proletaryanın) ortaya çıkmasına kadar devam edecektir. Gramsci'ye göre hegemonyanın başlıca kaynağı sivil toplum ve faaliyetlerdir. Gramsci hegemonyayı eğitim, kilise, cemaat, medya, sendika gibi rızanın kaynağını oluşturan özel kurumlara özerklik alanı tanıyan, dayanıklı ve bağımsız bir sivil topluma/platforma dayandırmaktadır. Bir sosyal sınıfın ya da grubun diğer sosyal sınıf veya grup üzerinde kurduğu her türlü güç hegemonik bir yapıya sahiptir. Ancak hegemonik bir kontrol oluşturabilmek hukuki bir dayatma ile değil eğitim ve kültür ile gerçekleşebilir.²¹

Gramsci'nin iktidar analizinin çatı kavramını oluşturan hegemonya, fizikî güç veya zorlamayla değil entelektüel ve kültürel ikna ya da rızayı bir araya getiren sosyal ve politik bir kontrol tarzıdır. Hegemonik bir sistemin karakteristiği olarak sınıflar, devlet ve sivil toplum arasındaki ilişkilerde zorlamadan ziyade 'rızanın' hâkim oluşu olarak gösterilmektedir. Öyle ki bir toplumda hâkim sınıf devamlı baskıcı ve otoriter anlayışla egemenliğini kalıcı kılamaz. Bunun yerine toplumsal rızayı temin ederek gücünü ve iktidarını daha uzun süre devam ettirebilir. Bu anlayış beraberinde ortak hak ve sorumlulukların paylaşımını getirir. Böylece egemen grup bütün üzerinde rızaya dayalı sürdürülebilir bir tahakküm kurabilir.²² Bu bağlamda ideal tip olarak Gramsci'nin hegemonyasının hayata geçmesi için ikincil sınıfların, hâkim sınıf ya da gruplara ait ahlaki ve kültürel değerleri, pratik ilişki kodlarını ve dünya görüşlerini içselleştirmeleri gerekmektedir. Bu anlayış sosyal bütünleşmede yapıştırıcı bir kuvvet ya da Gramsci'nin deyişiyle çimento işlevi gören ideolojinin içinde iç içe geçmektedir. İkincil ve hâkim olunan sınıfların önemli bölümlerinin rızasını kazanmak, çok farklı pozisyon ve çıkarları temsil etmek, hegemonik ideolojinin özellikleri arasında bulunmaktadır. İdeoloji aracılığıyla ikincil sınıfların görünürdeki menfaatleri, siyasi liderliği yürüten hâkim sınıflarınla ilişkilendirilmektedir.²³

Gramsci sivil toplum ve politik toplum arasındaki çatışmaya dikkat çekerek, hegemonyanın sivil toplum alanında gerçekleştirildiğini savunmaktadır. Gramsci sivil toplumu Marx'ın kullandığı biçimi ile kullanmaz. Marx'ta sivil toplum, toplumsal sınıfların bir araya geldikleri bir üretim ilişkileri alanıyken, Gramsci sivil toplumu devlet ve siyaset dışındaki toplumsal örgütlenmeler ağı olarak ifade etmektedir. Buna göre sivil toplum

Yayıncılık, 2008), 22-40.

²¹ Asiyeye Aka, "Antonio Gramsci ve Hegemonik Okul", *Sosyal Bilimler Dergisi* 12/21 (Haziran 2009), 330.

²² Berker Bank, "Gramsci'nin Devlet ve Hegemonya Kavramlarının Kuramsal Çözümlemesi", *Sosyal Bilimler Dergisi* 8/2 (Ekim 2015), 5.

²³ Mehmet Akif Okur, "Gramsci, Hox ve Hegemonya: Yerelden Küreselle, İktidarın Sosyolojisi Üzerine", *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 12/46 (2015), 140.

Marx'ta bir alt yapı unsuruyken Gramsci'de sivil toplum bir üstyapı unsurudur. Ancak Gramsci sadece üstyapılarla sınırlı kalmayarak, alt yapının da önemine değinmekte, onu tamamen yok saymamaktadır.²⁴ Gramsci'ye göre sivil toplum düzeyi özel denilen kurumlar (vakıflar, dernekler, platformlar, eğitim kurumları vb.) bütünlüğünü oluşturmakla kalmamakta aynı zamanda egemen grubun toplum genelinde uyguladığı hegemonya işlevine karşılık gelmektedir.

Gramsci'ye göre devlet daima bir toplumsal grubun veya sınıfın diğerleri üzerinde tahakküm kurma amacına alet edilen örgütlenmedir. Devlet hâkim sınıfın sunduğu bilgi, değer ve sembollerin evrensel bir özelliğe sahipmiş gibi takdim edilmesini sağlayan örgütlenmedir. Bu noktada devlet toplumun bütününe bir sınıfın görüşlerini dayatmak için kullanılır. Gramsci için devlet sadece siyasal bir toplumdan müteşekkil değildir. Devletin siyasal kimliğinin yanında eğitim, hukuk, ekonomi, din, medya, bilim gibi alanlar için sivil toplum da vardır. Dolayısıyla bir devletin içerisinde hem siyasal hem de sivil toplum birlikte gelişmektedir.²⁵ Siyasal toplum devletin hukuki, bürokratik, iktisadi çalışmaları, alt ve üst yapı hizmetleri, sosyal güvenlik, sağlık ve eğitim olanaklarını tedarik etmekle mükellef iken, sivil toplum siyasal topluma yeni perspektifler, görüşler, normlar ve projeler sunmakla yükümlüdür. Gramsci'de sivil toplum bir bakıma siyasal toplumun öncüsüdür. Siyasal toplum sivil toplum ile anlamlı hâle gelir.²⁶ Sivil toplum siyasal toplumun izleyicisi ve bir nevi yön göstericisi konumundadır. Toplumsal taleplerin siyasal alana aktarım sürecinde sivil toplum önemli bir enstrüman görevi görür.

2. BİR KÜLT CEMAAT OLARAK FETÖ

Mesiyani bir yapı olarak Gülenist hareket İslâm adına yeni akım ve yolları benimseme çabaları ile benzerlerinden ayrılmaktadır. Benzer şekilde Türkiye'deki İslâmî hareketlerin işleyiş tarzına ve uğradıkları dönüşüme aracı olması nedeniyle üzerinde önemle durulmuştur.²⁷ Fethullah Gülen, ilk gençlik yıllarından itibaren devletin mevcut işleyiş düzeniyle çatışma içerisinde olmuş ve buna alternatif bir yapı oluşturmaya çalışmıştır. Gülen, selefi temele dayalı Arap İslâm'ı anlayışına karşı çıkmış, İslâm dinini Osmanlı'nın çokkültürlü millet sistemi ile özdeşleştirme düşüncesine sahip olmuştur.²⁸

Gayriresmî olarak faaliyetlerini yürüten örgütün resmi kanallarla

²⁴ Antonio Gramsci. *Hapishane Defterleri*, çev. Aycan Özipek (İstanbul: Dorlion Yayınları, 2018), 47.

²⁵ Maria Macciocchi, "Hegemonya, Tarihi Blok, Devlet", çev. Şirin Tekeli, *Birikim Dergisi* 26 (Nisan 1997), 48.

²⁶ Lusin Bağla, "Antonio Gramsci ve Aydınların Rolü Sorunu", *Birikim Dergisi* 23 (Ocak 1977), 91.

²⁷ Yüksel Taşkın, "Fethullah Gülen Portresi", *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi* 3/1 (Mayıs 2016), 93.

²⁸ Şerif Mardin, *Türkiye, İslam ve Sekülerizm* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2011), 90.

toplumla ilk buluşması bir eğitim kuruluşu olan Yamanlar Koleji'nin 1982 yılında hayata geçirilmesine dayanmaktadır. Bu okul mezunlarının bir kısmı örgütün ilk operasyonel elemanları olmuş ve ilerleyen zamanlarda devletin kritik noktalarına yerleştirilmiştir. 1990'lı yıllarda örgütün yurt içi yayılım alanına yurt dışı da eklenmiş ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ilk faaliyet alanı olarak Orta Asya bölgesi seçilmiştir.²⁹ Bu bölgede Müslüman nüfusun varlığı, Türk popülasyonunun çokluğu, tarihsel hafızanın ortaklığı ve kültürel yapının benzerliği örgütün kolayca zemin bulmasına olanak sağlamıştır.

Fetö, diğer cemaatlerin aksine kendi kuruluş felsefesini merkeze alan, hakikatin tek temsilcisi olarak kendini gösteren, tek tipleştirici ve kendi düşüncesinin dışında kalan tüm zihinsel faaliyetleri dışlayıcı bir yaklaşıma sahiptir. Örgüt kuruluşundan kısa süre sonra klasik dini faaliyetlerinin yanı sıra kültürel ve entelektüel alanı domine edebilecek faaliyetlere yönelmiştir. Bu doğrultuda çeşitli eğitim kurumları açmış, televizyon, radyo ve gazete kurmuş, vakıf ve dernek gibi sivil toplum kuruluşları inşa etmiştir. Bürokratik, adli ve güvenlik birimlerinde nüfuz elde etmeyi amaçlamış, bu çerçevede devletin ve toplumun bütün güç merkezlerini uzun vadeli planları doğrultusunda elinde tutmaya çalışmıştır.³⁰ Ülke genelinde açmış olduğu ev ve yurt hizmetleri ile Anadolu'nun farklı bölgelerinden başarılı ama maddi durumu yeterli olmayan ailelerin çocuklarını devşirmiş ve onları örtük hedefleri doğrultusunda devlet kademelerine yerleştirmiştir.

Başlangıçtan itibaren kendi içerisinde katı bir kontrol mekanizması kuran örgütün işleyiş tarzı liderin dili ve düşüncesi doğrultusunda birbirine paralel olarak devam etmiştir. Kendi içerisinde birkaç kola ayrılan örgüt, şeffaf kurumlarla birlikte (okullar, STK'lar, medya organları, ticari faaliyetler) kendini legal bir oluşum olarak lanse ederken, oluşturduğu gizli ağlarla da bir taraftan devlete sızma ve devleti kontrol altına alma çabası içerisine girmiştir. Benzer şekilde sahip olduğu güçle doğru orantılı olarak da pek çok çıkarıcı kişi ve kuruluşlar Fetö ile inanç temelli bir bağa sahip olmasalar bile, elindeki imtiyazlardan istifade etmek için ona yakınlaşmışlardır.³¹ Aktüel olarak kült bir yapı biçimine dönüşen örgüt kendine has birtakım uygulamalar ve stratejilere sahiptir. Liderin sorgulanamaz ve tartışılmazlığı, koyduğu kuralların ve söylemlerin koşulsuz kabul edilmesi, olağanüstü bazı özellikleri uhdesinde barındırması, amaca ulaşmada her yolu meşru görmesi, dini tahrif etmesi, doğruluk ve güvenilirlik noktasında otorite olması, şiddet ve radikalliği araçsallaştırması gibi özellikler ön plana çıkmaktadır. Örgütün güncel hareket biçimleri

²⁹ Bayraklı - Ulutaş, *Fetö'nün Anatomisi*, 14-15.

³⁰ Ahmet Tunç - Ali Atılğan, "Paralel Devlet Yapılanmasının Kamu Kurumlarına Sirayeti ve Bürokratik Vesayet Darbesi", *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15 (Temmuz 2018), 90-93.

³¹ Büyükkara vd., *Gülen Yapılanması*, 65-77.

geleneksel bir kült olmaktan ziyade daha çok Batı merkezli ortaya çıkan yeni dini hareketlere benzer modern kült olmaya yakın durmaktadır.³²

Örgütün yönetim merkezi olarak ABD'yi seçebilmesi sahip olduğu küresel çaplı siyasi, dini, kültürel ve ekonomik gücün bir tezahürü olarak değerlendirilebilir. Türkiye'de devlet kademelerine dikkat çekici ölçüde sirayet etmesi, emniyet ve istihbarat birimlerinin yapılanma ile ilgili çeşitli raporlar hazırlamalarına neden olmuştur. Örgütün iç ve dış bağlantıları devletin güvenliği için bir tehdit unsuru olarak görülmüştür.³³ Yapılanma geniş bir toplumsal tabana sahip olmuş, güçlü ekonomik ve siyasal araçları elinde bulundurmış, kültürel enstrümanları kullanmış ve uluslararası dini temelli bir hareket hüviyeti kazanmıştır. Buna karşın ülke içinde siyasal iktidarla girdiği güç mücadelesi sonucunda deşifre olan örgüt bir taraftan Türkiye'deki sosyolojisini, siyasi ve ekonomik desteğini büyük oranda kaybederken, diğer taraftan da yurt dışında bağlantılı olduğu politik yapıları, istihbarat örgütlerini ve lobileri açığa çıkarmıştır.³⁴

2.1. Fetö'nün Kültürel Faaliyetleri

1990'lı yılların başından itibaren kültürel çalışmalara daha fazla yoğunlaşan Fetö, bu doğrultuda yeni kuruluşlar ihdas etmiştir. Bu kuruluşlarla birlikte yurt içinde ve dışında birçok konu Türkiye'den ve uluslararası camiadan seçkin davetliler ile masaya yatırılmış ve tartışılmıştır. Böylece, Türkiye'de ve özellikle İslâm dünyasında güncel meselelerin çözümleri ve yapılacak kapsamlı çalışmaların rotasının ana belirleyicisi olma yolunda hızla ilerlemiştir. Fetö'nün kültürel faaliyetleri yurt içinden ve dışından bilimsel, entelektüel, siyasal ve sosyal alanlardan birçok insanı bünyesinde barındıran kapsayıcılık ve çoğulculuk yönü güçlü bir temele dayanmıştır. Kültürel faaliyetler; vakıf ve dernekler, sivil platformlar ve organizasyonlar, eğitim-öğretim çalışmaları, medya ve iletişim araçları üzerinden hayata geçirilmiştir.

2.1.1. Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı

Fethullah Gülen tarafından 1994 yılında kurulan vakıf, bir düşünce kuruluşu olarak bilinmekte, çeşitli kültürel ve akademik etkinliklere ev sahipliği yapmaktadır. Gülen'in aynı zamanda onursal başkanı olduğu vakıf, kendisini geçmişten bugüne Türk dünyasının birlikte yaşama ve farklılıkları zenginlik olarak görme anlayışından hareketle her kesime hitap eden, toplumsal birlikteliğe hizmet eden bir kuruluş olarak tanıtmaktadır. Vakıf Fetö'nün hem yurt içi hem de yurt dışındaki kültürel faaliyetlerinin ana

³² Demir, *Gülen Örgütü: Ezoterik Bir Kült Cemaatin Radikalleşmesi*, 37.

³³ Füsün Çoban Döşkaya, "Amerikan Board ve Fethullahçı Terör Örgütü", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 7/3 (Eylül 2020), 1444.

³⁴ Ramazan Akkır, *17-25 Aralık'tan 15 Temmuz'a FETÖ* (İstanbul: Az Yayınları, 2016), 77-79.

yürütücüsü olarak bilinmektedir.³⁵ Türkiye’de ve uluslararası alanda organize ettiği panel, sempozyum, konferans gibi etkinlikler ile akademik ve entelektüel birikime sahip insanlarla yakın ilişki içerisinde olan vakıf, örgütün arka planını örten ve ona bir sivil toplum hareketi gözüyle bakılmasına olanak sağlayan bir zemin oluşturmuştur. Bünyesinde Kültürler Arası Diyalog Platformu, Medialog Platformu, Kadın Platformu gibi çeşitli platformlar barındıran vakıf buralarda Türkiye, İslâm dünyası ve Batı ile ilişkiler noktasında birçok organizasyona imza atmıştır. Böylece sivil toplum alanında sahaya hâkim bir vakıf olma yolunda ilerlemiştir. Sahip olduğu güçlü ekonomik kaynak ve uluslararası network ile kendine rahat bir çalışma alanı bulan vakıf, kuruluşundan beri yapılanmanın en güçlü kültürel ayağı olmuştur. Türkiye’de siyaset, medya, kültür ve iş dünyasında faaliyet gösteren insanları bir araya getirebilen vakıf, kültürel çalışmalar konusunda bir çatı işlevi görmüştür.

Gülenist hareket vakfın içerisinde kurmuş olduğu birçok platformla çalışmalar yürütmüştür. Kadın platformu altında “Medyada Kadın Algısı”, “Uluslararası Aile Konferansları” gibi organizasyonlar tertiplemiş, toplumda kadın ve aile sorununu masaya yatırarak, sivil alandaki tartışma konularından birini yönetmek ve kamuoyu oluşturmak istemiştir. Benzer şekilde Kültürlerarası Diyalog platformu altında “Birlikte Yaşama Ödülleri” ve “Düşünce Forumları” düzenleyerek çokkültürlülüğe dikkat çekmiş, yapılanmanın toplumsal ve siyasal amaçları çerçevesinde kamuoyu yaratmaya çalışmıştır.

Gramsci’ye göre hegemonyanın gerçekleştiği merkez sivil toplumdur. Siyasal alanın dışında kalan bütün alan sivil olarak tanımlanır. Buna göre siyasal iktidarın alternatifi olarak bir de sivil iktidar bulunmaktadır. Kültürel araçları etkin kullanarak, toplumun beklentileri ve ihtiyaçları doğrultusunda hareket etmek sivil iktidarın tanzim edilmesinde kritik role sahiptir. Örgüt, toplumsalın içerisinde yer alabilmenin ön koşulu olarak sivil toplumda var olma metodunu kendine seçmiş ve kurmuş olduğu kültürel faaliyetler temelli vakıf aracılığıyla sivil toplumu koordine etmeye çalışmıştır. Böylece iktidara uzanan yolların toplumsal alandaki taşlarını döşemiştir. Bu vakıf aracılığıyla gündem belirleme ve gündemleri toplumsal tartışmaya açma imkânı doğmuş, ülkede kültür ve düşünce dünyasının yönü belirlenmek istenmiştir.

2.1.2. Abant Platformu

1998 yılında kurulan platform, ismini toplantıların yapıldığı yer olan Bolu’nun Abant bölgesinden almıştır. Topluma dair kültürel ve aktüel birçok konunun ele alındığı platform sadece yurt içinde faaliyet göstermemiş, aynı zamanda uluslararası programlara da zaman zaman ev sahipliği yapmıştır.

³⁵ Anadolu Ajansı, “Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Fetö’nün Faaliyetleri İçin Kullanılmış” (16 Ocak 2018), 1.

Türkiye'de demokrasi ve eğitim, Kürt meselesi, Alevilik, laiklik tartışmaları, türban sorunu, terör problemi, yeni anayasa, azınlıklar gibi güncel konular bu platform çatısı altında masaya yatırılmış ve Türkiye'nin farklı kesimlerinden gazeteci, yazar, akademisyen, kanaat önderi, siyasetçi, bürokrat, iş insanı, sivil toplum kuruluşu temsilcisi birçok isim toplantılara davet edilmiştir. Adeta bir mozaik oluşturan Fetö, bir taraftan toplumsal yapı içerisinde bir araya gelinemez denilen insanları aynı masa etrafına toplarken, diğer taraftan da bir organizatör olarak farklı kesimlerin temsilcilerini yönlendirici ve yönetici vazifesi görmüştür.³⁶

Abant platformu ortalama yılda bir veya iki kez toplanarak, Türkiye'ye ve dünyaya yönelik güncel konuları tartışmaya açmıştır. Toplantıların sonucunda kamuoyuna duyurulmak üzere deklarasyonlar yayınlayan platform, katılan isimleri de özellikle belirterek toplumun her kesiminin görüşünün yansıtıldığı ortak bir platform havası oluşturmaya çalışmıştır.³⁷ Türkiye adına herkesin rahatlıkla temsil edildiği ve görüşlerini dile getirebildiği bir platform olma hedefiyle yola çıkan Fetö, burada yapılan toplantıların ülkemizin çağdaş ve demokratik bir devlet olması amacına hizmet etmekte olduğunu söylemiştir. Platform, toplumun bölünmesi ve kamplaşmasının önüne geçebilecek sivil bir oluşum olarak kamuoyuna tanıtılmıştır. Böylece insanların itimat edebileceği, çözüm odaklı hareket eden, farklılıklara saygılı, modern ve demokratik bir ülke hedefleyen platform çerçevesi çizilerek, toplumun her kesimi üzerinde tahakküm oluşturulabilecek zemin inşa edilmiştir. Kamusal alanda ılımlı ve uzlaşmacı bir yaklaşım benimseyerek, takiyye politikasını yürürlüğe koymuştur. Aynı zamanda siyaset karşıtlığı üzerine kendini konumlandırarak, sivil alandan siyasal alana tahakküm edici bir mekanizma kurmak istemiştir.³⁸

Abant platformunda sivil anayasanın yapılması, Türkiye'de insan hakları ve hukuk, Kürt ve Alevi halkların talepleri, terör sorunu, çoğulculuk ve demokrasi, din ve laiklik, kamusal ve özel alan tartışmaları gibi pek çok başlık ele alınmıştır. Gülenist yapılanma toplumsal ve siyasal alanın ortak paydası olan bu meseleleri tartışmaya açarak, sivil alanda söylem gücü üretmeye çalışmıştır. Aynı zamanda köhneleşmiş toplumsal sorunların çözüm adresi olarak da yine platform vasıtasıyla kendini takdim etmiştir.

Genel kabuller göz önüne alındığında bir toplumun sorunlarının çözüm merkezi siyasal iktidardan geçmektedir. Sivil alanda siyasal iktidardan bağımsız toplumun derinlikli meselelerinin masaya yatırılması hem siyasal iktidara karşı hegemonik bir güç merkezi kurmak hem de topluma çözüm merkezi biz olabiliriz mesajı vermek anlamına gelmektedir. Fikirsel

³⁶ Sol Haber, "Abant Platformu Ne Tartıştı?" (13 Nisan 2012).

³⁷ Ertuğrul Özkök, "Abant Platformundaki Ünlüler", Hürriyet (07 Temmuz 1999).

³⁸ Çelik, Örgütlü Dini Gruplarda Hegemonik Dönüşüm: Nurculuktan Post-Nurculuğa, Cemaatten Örgüte Gülenist Yapının Sosyolojik Kodları, 29-30.

tartışmaya dayalı yürütülen bu çalışmalar siyasal iktidarın sert ve katı tutum aldığı zamanlarda daha da anlamlı hâle gelir. Siyasal alanın katılığına karşın, daha yumuşak ve uzlaşmacı bir yaklaşımı içermesi hasebiyle demokratik, dini, etnik ve toplumsal sorunların çözümünde alternatif bir sivil alan yaratır. Örgüt platformu sürekli diri tutarak toplumun nabzını ölçmüş, siyasal iktidarın netice alamadığı birçok meseleye platform aracılığıyla çözüm önerileri sunarak sivil hegemonyasını güçlendirmeyi amaçlamıştır.

2.1.3. Türkçe Olimpiyatları

İlki 2003 yılında organize edilen Türkçe olimpiyatları, dünyanın birçok ülkesinden yarışmacıların katıldığı ve Türkçe şarkıların seslendirildiği bir yarışma programıdır. Öğretmenler ve öğrencilerin katılımı ile gerçekleştirilen olimpiyatlara dünya genelinde yüzün üzerinde ülkeden öğrenci iştirak etmektedir. Olimpiyatlar kapsamında finale kalan yarışmacılar kendi ülkelerini Türkiye’de tanıtma fırsatı da bulmuşlardır. Türkçe olimpiyatları dilimizin tanıtılması ve yaygınlaşması amacıyla başlatılmış bir uluslararası çalışma olarak kamuoyuna tanıtılmıştır. Bu çerçevede; okuma, yazma, şiir, halk oyunları, resim, kompozisyon gibi çeşitli alanlarda yarışmalar düzenlenmiştir. Yarışmalarda derece elde eden öğrencilere, Türkiye’de çeşitli isimler adına ödüller verilmiştir. Olimpiyatlar Türkiye’den geniş bir ilgi görmüş ve programlara her kesimden insan seyirci olarak katılmıştır.³⁹

Türkçe olimpiyatları örgütün kültürel alandaki en önemli atılımlarından birisi olmuştur. Fetö organize ettiği olimpiyatlarla Türk dilini yaygınlaştırma kamufleji altında, kültürel bir çalışma ile Türk dünyasından pek çok toplumu bir araya getirerek hem Türkiye’deki toplumsal temsiliyetini güçlendirmeyi hem de Türk dünyasında söz sahibi olmayı amaçlamıştır. Türk dilinin bütün Türk coğrafyasında sahip olduğu prestij ve etki gücü dikkate alındığında örgütün düzenlediği organizasyon ile kitleler üzerinde daha kolay erişim imkânı bulabileceği ve öteki konumundakiler için daha ılımlı görüleceği aşikardır. Olimpiyatlar ile toplumun muhafazakâr, seküler, milliyetçi her alanından sosyolojik destek almak ya da en azından kısmi bir sempati ile takip edilmek olanağı doğmuştur. Bu sayede Türk dünyasında güven kazanan ve itibarı artan örgüt, bu coğrafyada daha rahat hareket alanı kazanmıştır. Türkçe gibi Türk toplumunun tamamının üzerinde hassasiyetle durduğu bir konuyu kendisine araç olarak seçerek, içerde sadece muhafazakâr kitlede değil, toplumun her kesimi üzerinde hegemonya sağlamaya çalışmıştır.

Toplumu ve milleti oluşturan ana unsurlardan birisi de ortak dildir. Dolayısıyla dil aynı zamanda ideolojik bir aygıttır ve kitleleri kolaylıkla sürükleyebilecek bir propaganda aracı hâline getirilebilir. Gülenist hareket,

³⁹ Bayraklı - Ulutaş, *Fetö’nün Anatomisi*, 77.

Türk dilini işlevsel yönüyle kullanmaya çalışmış, bir taraftan kamuoyuna kültürel bir aktivite görünümü verirken, diğer taraftan da birincil ve ikincil bütün toplumsal sınıfları kendi etrafında toplama imkânı elde etmiştir. Örgüte kültürel ve ideolojik olarak uzak mesafede duran kitleler bile yapılan organizasyonları bizatihi katılarak veya medya vasıtasıyla takip etmiştir. Böylece örgüte farklı kesimlerden insanlar daha ılımlı bakmış ve hegemonik bir süreç işlemeye başlamıştır.

2.1.4. Sızıntı ve Aksiyon Dergileri

Örgüt yayın hayatına 1979 yılında dergi çalışmaları ile başlamış ve edebiyat, kültür ve bilim dergisi adı altında 'Sızıntı Dergisi'ni çıkartmıştır. Aylık çıkartılan dergi Türkiye'ye ve dünyaya dair çeşitli popüler yayınlara ev sahipliği yapmıştır. Dergi bünyesinde bilimsel, entelektüel, sanatsal, dini, tarihi, edebi birçok konuda yazılar yazılmıştır. Fetö'nün ilk basılı kaynağı olma özelliğine sahip dergi zaman zaman Fethullah Gülen'in dini ve ahlaki yazılarına da yer vermiştir. Sızıntı dergisi kuruluş yıllarında daha çok örgütün ışık evlerinde kalan insanlara dağıtılmış, akabinde dışa açılarak evvela örgüte mensup insanlara sonra da tüm topluma yayılmıştır. Dergi örgütün kitlelere ulaşmadaki ilk propaganda aracı olarak hizmet etmiştir.⁴⁰

1994 yılında yayın faaliyetlerine başlayan 'Aksiyon Dergisi' ise daha çok haftalık haber dergisi olarak çıkmıştır. Kültürel, sanatsal, siyasal, sosyal pek çok konuya yer veren dergi ağırlıklı olarak araştırmaya odaklanmıştır. Alan çalışmalarına dayanan raporları ve röportajları ile bilinen dergi bir taraftan haberciliği bir taraftan da yorumculuğu bünyesinde barındırarak karma bir çalışma metoduna sahiptir. Türkiye'de terör meselesi, İnsan hakları, demokrasi ve hukuk, Göç hareketleri, Alevilerin dini, siyasi, toplumsal talepleri, Yeni anayasa çalışmaları, İslâm dünyasında radikal hareketler, Türkiye'de darbeler tarihi gibi birçok başlık altında çeşitli raporlar hazırlamış ve röportajlar gerçekleştirmiştir. Türkiye'de tanınmış akademisyen, bürokrat, gazeteci, yazar birçok kişinin yazılar yazdığı en faal haftalık dergi olma özelliğine sahiptir. Aksiyon dergisi örgütün yazılı ve görsel basında faaliyet alanını sürekli diri tutmasına, hazırladığı rapor ve yaptığı röportajlar ile kamuoyunu yönlendirme ve kontrol etme amacına hizmet etmiştir.

Türkiye'de muhafazakâr ve dindar toplumun gazete, dergi gibi kültürel araçlarla oldukça zayıf ilişkiye sahip olduğu bir dönemde başlatılan yayıncılık faaliyetleri örgütün bilhassa muhafazakâr kesim nezdinde kredibilite kazanmasına olanak sağlamıştır. Kültürel alanda önemli bir boşluğu doldurduğu düşünülen dergi çalışmaları ile muhafazakâr kesimin entelektüel ve aydın bireyleri ön plana çıkarılmaya başlanmış, seküler kesime karşı dindar kesim tarafından yeni bir merkez inşa edilmiştir. Karşıt

⁴⁰ Nur Özkan Erbay, *Fethullahçı Terör Örgütü: Terörün Mesihî* (Ankara: Elips Yayınları, 2020), 113.

bloğa karşı kendine benzeşenlerin örgütlenme biçimi olarak da kabul edilen hegemonyanın belki de ilk dış yansımaları dergi, yayın ve medya alanında kendini göstermiştir. Örgütün dergi çalışmalarına yoğunlaşması ve akabinde gazete basımı ile sürecin desteklenmesi muhafazakâr toplum nezdinde kültürel ve entelektüel çalışmaların merkezi hâline gelme imkânı yaratmıştır. Yapılanmanın dergicilik ve yayıncılık faaliyetleri kültürel sahada domine edici adımların öncüsü olmuş, örgütün ideolojik amaçlarını malzeme olarak kullanmıştır.

2.1.5. Özel Kolejler, Dershaneler ve Üniversiteler

Bireyleri disipline etmek ve belli kalıpları benimsetmek için en güçlü silah olarak kabul edilen eğitim, toplumun kültürel ve entelektüel donanımı için önemli araçlardan birisidir. Bu minvalde Gülenist hareketin kuruluşundan itibaren üzerine en çok yoğunlaştığı saha şüphesiz eğitim hizmetleridir. İzmir merkezli çalışmalarına başlayan yapılanma özel kolejle eğitim alanına adım atmış, akabinde de dershane faaliyetlerini yurt geneline yaymıştır. 1980'li yılların başında açılan Yamanlar Koleji'ni, başka şehirlerde farklı isimlerle açılan kolejler izlemiştir. Benzer şekilde Fem, Anafen, Körfez, Işık gibi isimler altında birçok kolej ve dershane kurarak eğitim faaliyetlerini yürütmüştür. Bu sayede toplumun sahip olduğu genç nüfus potansiyeline en rahat erişim imkânı açılmıştır. Açtığı ev ve yurtları, dershane ve okullarla koordineli hâle getiren örgüt, bir taraftan eğitim hizmetleri verirken diğer taraftan da öğrencileri ev ve yurtlarında ikamet ettirmekte ve yahut belirli günlerde ağırlamaktadır.⁴¹ Böylece resmi müfredatın yanında kendi tasarladığı gayri resmi müfredatıyla bireyleri küçük yaştan itibaren hedefleri doğrultusunda sistematik bir blokaja tabi tutmuştur. Zihni ve bedeni olarak mutlak itaat gösterecek ve toplumsal rollerini kendi kurguladığı yapıya göre yerine getirecek bireyler yetiştirmiştir.

Eğitim faaliyetlerinin bir parçasını da yüksek öğretim kurumları olan üniversiteler oluşturmuştur. Ortaokul ve liseden itibaren yetiştirilen gençler üniversite yıllarında da dikkatle izlenmiştir. Öğrencinin üniversite eğitimi sonrası görev alacağı pozisyona kadar birçok şey belirlenmiş ve bu sorumluluk kutsal bir vazife olarak gençlere takdim edilmiştir. Bir adanmışlık ruhu ve tam manasıyla teslimiyet sağlanmaya çalışılmıştır. Türk toplumunun bağlılık, sadakat ve vefa gibi köklü değerleri iyi özümsemiş ve bireyler üzerinde bir manivela olarak kullanılmıştır. Yapılanma eğitim hizmetleri çerçevesinde Fatih, Süleyman Şah, Mevlâna, Gediz, Turgut Özal, Melikşah gibi birçok üniversite⁴² kurmuştur.

Gülenist hareket eğitim kurumlarını bir taraftan öğrenci devşirme ve kendi politikalarını benimsetme aracı olarak görürken, diğer taraftan da

⁴¹ Bayraklı - Ulutaş, *Fetö'nün Anatomisi*, 48-49.

⁴² Akşam Gazetesi, "Kapatılan Üniversiteler Listesi" (08 Eylül 2016).

toplumun seçkin tabakası olarak konumlanan kendi aydın sınıfını yetiştirmek için kullanmıştır. Öyle ki kültürel hegemonyanın gerçekleşmesi için entelektüel birikimi olan, toplumsal duyarlılığı yüksek, sivil alanla ilişkisi kuvvetli bireylere ihtiyaç vardır. Domine edici yönü baskın olan, fikri üstünlüğü elinde tutan, üretme ve katma değer gücüne sahip yapılar o toplumun merkezi olma yönünde önemli bir avantaj elde eder. Fetö, eğitim aracılığıyla elinde bulundurduğu geniş insan niceliğini etkin bir niteliğe dönüştürerek Türkiye'deki akademik, entelektüel ve kültürel sahanın yönetimini kolaylaştırmak istemiştir. Eğitim kurumları yapılanmanın sosyal, ekonomik ve siyasal ağlarla ilişki kurmasını kolaylaştırmış, grup kimliğini güçlendirmiştir.⁴³

Fetö yapılanması toplumsal yapı içerisinde hegemonik gücün evvela toplumsal tabanını temin ve konsolide etmek, eğitilmiş bir kitleye sahip olmak ve yapılanmanın çıkarları doğrultusunda düşünce üretmekten geçtiğini iyi analiz etmiştir. Bunun bir yansıması olarak erken evrelerde ailelerinden koparılan gençler ideolojik şekilde örgüt tedrisatından geçirilmiş ve yapılanmanın bir neferi hâlini almıştır. Kırsalda yaşayan dar gelirli ve alt sınıflara mensup insanların çocuklarıyla eğitim faaliyetlerine başlayan Gülenist hareket zamanla orta sınıf ve şehirli kesimi de kapsamı alanına almış, toplumsal tabanını yukarıya doğru genişletmiştir. Eğitilmiş ve entelektüel açıdan yetişmiş insan potansiyelinin bir tezahürü olarak Türkiye'de dindar kesimin modernleşmesi fikri ortaya atılmıştır. Bu durum ılımlı ve hoşgörülü bir yaklaşımla içinden türediği kitleyi daha kapsamlı bir şekilde etrafında toplama imkânı yaratmış, hegemonik amacına hizmet etmiştir.

2.1.6. Zaman Gazetesi ve Samanyolu Televizyonu

Medya, günümüzde toplumları manipüle etmeye ve istenilen doğrultuda yönlendirmeye dönük hegemonik kurumlardan birisidir. Fikir ve düşünceleri kitlelere benimsetme hususunda çok önemli yapısal fonksiyona sahiptir.⁴⁴ Günümüzde birçok siyasi, ekonomik ve kültürel çalışmalar medya aracılığıyla insanlara duyurulmakta, toplum arzu edilen hedeflere kolayca sevk edilebilmektedir. Medyanın insanlar üzerinde kurduğu tahakkümün hiçbir dayatma olmaksızın tercihe dayalı gerçekleşmesi onun başlı başına hegemonik yönünü açığa çıkarmaktadır. Tarihsel süreç içerisinde medya alanında birçok kuruluşla kendini var eden örgütün en önemli yayın organı 1986 yılında basılmaya başlanan 'Zaman Gazetesi' olmuştur. Gazete siyaset, ekonomi, kültür, karikatür, köşe yazarları gibi çeşitli içeriklerden oluşmuştur.

⁴³ Çelik, Örgütlü Dini Gruplarda Hegemonik Dönüşüm: Nurculuktan Post-Nurculuğa, Cemaatten Örgüte Gülenist Yapının Sosyolojik Kodları, 28-29.

⁴⁴ Halil İbrahim Gürcan, *Medya ve İletişim* (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012), 73.

Yapılanmanın ikinci önemli medya ayağını ise 1993 yılında yayın hayatına başlayan ‘Sanyolu’ televizyonu oluşturmıştır. Kuruluşundan itibaren dar kapsamlı bir yayın politikası belirleyen kanal, daha çok İslâmî yayınlar yapmıştır. İslâm dini ve medeniyetine dair çeşitli programlar ve belgeseller hazırlayarak yayın hayatını sürdüren Sanyolu televizyonu özellikle müstehcen görsellerden uzak durmaya ve magazin vb. yayınlar yapmamaya özen göstermiştir. Sanyolu TV’yi 1994 yılında kurulan ‘Cihan Haber Ajansı’ takip etmiş, gazete ve televizyon organlarına sürekli taze haber servis etme misyonunu üstlenmiştir. “Sır Kapısı, Sırlar Dünyası, Hakkını Helal Et, Ölümsüz Kahramanlar, Tek Türkiye” gibi dizilerle popülerliğini artıran kanal, özellikle dindar kesimin temsil ettiği değerlere ve hassas olduğu konulara uygun bir yayın politikası izlemiş, toplumun duygusal, dini ve milli eğilimlerini kullanmıştır.⁴⁵

Medya alanında ihdas edilen yeni kuruluşlarla birlikte Fetö yapılanması, hem çalışmalarını Türkiye’de ve dünyada kitlelere daha kolay ve hızlı ulaştırma imkânı bulmuş, hem de yaptığı yayınlarla birlikte Türkiye’de kültürel sahada bir aktör olmaya çalışmıştır. Takip ettiği tutucu yayın politikaları ile temsil ettiği cemaat olgusunu güçlendirmeyi amaçlamış, böylece örgütün arka planını ve gizli gündemini kamufle edebilmiştir. Yaslandığı sosyolojik zeminin beklentilerine göre bir hareket mekanizması geliştirmiş, ana kitesinden kopmamaya özen göstermiştir.

Basın kuruluşları toplumsal alanın dizaynında izlemiş olduğu yayın politikalarıyla etkin olarak yer alır. Bireyin ve toplumun zihin dünyasını biçimlendirme kapasitesine sahip olan medya, var olanı olduğu gibi sunan değil, olması gerektiği gibi sunan bir karaktere sahiptir. Örgütün medya araçlarını bu denli elinde tutmak istemesi bir taraftan kendi sosyal, kültürel ve entelektüel çalışmalarını bir propaganda aracı ile topluma sunma ihtiyacını karşılarken, öte yandan adeta bir dalga kıran vazifesi görerek kendi hegemonyasına dönük tehdit unsurlarını bertaraf edecek karşıt savunma seti de kurmaktadır. Medya organları aynı zamanda örgüte dönük psikolojik, ideolojik, hukuki, siyasi her türlü hamlenin toplum önünde direnme mekanizmaları olarak görev yapmaktadır. Gülenist hareket kurmuş olduğu gazete, televizyon, haber ajansı gibi birçok medya organıyla kendi düşünsel dünyasını topluma ideal olarak sunmuş ve ortak üst değer olarak topluma kendini takdim etmiştir. Egemen düşünsel ve kültürel aktör olarak toplumsal tabanını genişletmiş, kendine hegemonik alan açmıştır.

SONUÇ

Gramsci’nin hegemonya kavramı çerçevesinde ele aldığımız Fetö yapılanmasının kültürel faaliyetleri sivil toplum, eğitim, medya gibi birçok

⁴⁵ Sertaç Timur Demir - İsmail Çağlar, *Fetö’nün ve 15 Temmuz Darbe Girişiminin İletişim Stratejileri* (İstanbul: SETA Yayınları, 2017), 21-22.

bileşeni içerisinde barındırmaktadır. Hegemonyanın ikna ve rızaya dayalı olduğu kabulünden yola çıkarak örgütün faaliyetlerinde diyalog kanallarını sürekli açık tuttuğu görülmektedir. Kurmuş olduğu eğitim kurumları aracılığıyla bir taraftan toplumsal tabanını genişleten örgüt, diğer taraftan da kendi kültürel, entelektüel ve aydın sınıfını devşirdiği bireyler üzerinden oluşturmuştur. Kültürel sahada hegemonik güç olma yolunun aydın ve entelektüel sınıfa hükmetmekten geçtiğini benimseyerek, yetiştirdiği eğitilmiş kitleyi sivil alanda sahaya sürmüştür.

Yerel ve küresel ölçekli kültürel organizasyonlar tertip ederek sivil alanda yüksek kültürü domine etmeye çalışmış ve dolayısıyla egemen kültürü temsil etmeyi amaçlamıştır. Toplumun temel meselelerini çeşitli platformlar altında tartışmaya açarak çözüm merkezi olabilecek üst yapı olmayı hedeflemiştir. Köken itibarıyla benzeştiği diğer cemaat yapılanmaları ile söylem ve işleyiş çerçevesinde kendini ayırtmış ve zamanla dini alanın dışına çıkarak kültürel, entelektüel ve sivil bir grup gibi hareket etmiştir. Toplumun farklı kesimleriyle uyum içerisinde olarak, etnik ve dini kimlikleri bir üst yapı unsuru olarak görmüştür. Sivil toplum çalışmalarına özel önem atfetmiş, hegemonik iktidarın ancak sivil toplumu örgütlemekten ve eğitim, medya, kültür aracılığıyla kendi ideolojisini topluma benimsetmekten geçtiğini idrak etmiştir.

Gülenist yapılanma medyanın kitleleri manipüle etmek ve dezenformasyona boğmak hususunda kritik role sahip olduğunu iyi özümsemiştir. Bunun bir sonucu olarak sivil alandaki iktidarın önemli bir ayağını da bilgi ve haber almayı kontrol etmenin oluşturduğunu algılamıştır. Medya araçlarını manipülatif ve dizayn edici yaklaşımla sahaya sürerek, kitleleri kendi arzulanı doğru yolda yönlendirebilmiştir. Toplumdaki sınıfsal sistemde seküler kesimle kültürel temelli daha elit ilişki kurarken, orta ve alt muhafazakâr kesimle inanç temelli maneviyata dayalı bir ilişki geliştirmiştir. Neticede toplumsal çatışma risklerini minimize ederek, uzlaşya dayalı birleştirici sivil hegemonik güç olmaya çalışmıştır.

KAYNAKÇA

- Aka, Asiye. "Antonio Gramsci ve Hegemonik Okul". *Sosyal Bilimler Dergisi* 12/21 (Haziran 2009), 329-338.
- Akkır, Ramazan. *17-25 Aralık'tan 15 Temmuz'a FETÖ*. İstanbul: Az Yayınları, 2016.
- Aksoy, İlhan - Can, Candaş. "Hegemonya ve Karşı Hegemonik Sızıntılar: Yeni Bir Kavramsallaştırma Denemesi". *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi* 2/3 (Ekim 2016), 62-76.
- Akşam. "Kapatılan Üniversiteler Listesi" (08.09.2016)
<https://www.aksam.com.tr/guncel/kapatilan-universiteler-listesi/haber-535736>
- Anadolu Ajansı. "Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Fetö'nün Faaliyetleri İçin Kullanılmış" (16.01.2018)
<https://www.aa.tr/tr/15-temcommuz-darbe->

- girisimi/gazeteciler-ve-yazarlar-vakfi-fetonun-faaliyetleri-icin-kullanilmis/1032409
- Aydın, Mehmet. "Türkiye'de Din-Devlet İlişkisi ve Laiklik". *Köprü Dergisi* 51 (1995), 1-3.
- Bağla, Lusin. "Antonio Gramsci ve Aydınların Rolü Sorunu". *Birikim Dergisi* 23 (1977), 84-92.
- Bank, Berker. "Gramsci'nin Devlet ve Hegemonya Kavramlarının Kuramsal Çözümlemesi". *Sosyal Bilimler Dergisi* 8/2 (2015), 1-39.
- Bayraklı, Enes - Ulutaş, Ufuk. *Fetö'nün Anatomisi*. İstanbul: SETA Yayınları, 2017.
- Büyükkara, Mehmet Ali vd. *Gülen Yapılanması*. İstanbul: İsam Yayınları, 2017.
- Çaylak, Âdem - Kaymal, Cansu. "Dinci Tekelcilik Olarak Radikalizm: Gülenist Hareketin Öteki Algısı Üzerinden Eleştirel Analizi", *ADAM Akademi Dergisi* 9/2 (2019), 347-354.
- Çelik, Celaledin. "Örgütlü Dini Gruplarda Hegemonik Dönüşüm: Nurculuktan Post-Nurculuğa, Cemaatten Örgüte Gülenist Yapının Sosyolojik Kodları". *İnsan & Toplum Dergisi* 7/1 (2017), 25-68.
- Demir, Hilmi. *Gülen Örgütü: Ezoterik Bir Kült Cemaatin Radikalleşmesi*, Ankara: Ay Yayınları, 2017.
- Demir, Sertaç Timur - Çağlar, İsmail. *Fetö'nün ve 15 Temmuz Darbe Girişiminin İletişim Stratejileri*. İstanbul: SETA Yayınları, 2017.
- DİYKB, Din İşleri Yüksek Kurulu Başkanlığı. *Kendi Dilinden Fetö: Örgütlü Bir Din İstismarı*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Döşkaya, Fusun. "Amerikan Board ve Fethullahçı Terör Örgütü". *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi* 7/3 (Eylül 2020), 1431-1474.
- Haklı, Salih Zeki. "15 Temmuz Darbe Girişimini Bürokratik Cemaatçilik Üzerinden Anlamak", *Liberal Düşünce Dergisi* 84 (Güz 2016), 19-33.
- Güman, Osman - Terzioğlu, Hülya. *Dini İstismar Boyutuyla 15 Temmuz Darbe Girişiminin Arka Planı*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018.
- Gürcan, Halil İbrahim. *Medya ve İletişim*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, 2012.
- Gramsci, Antonio. *Hapishane Defterleri*. çev. Adnan Cemgil, İstanbul: Belge Yayınları, 2014.
- Maria Macciocchi. "Hegemonya, Tarihi Blok, Devlet". çev. Şirin Tekeli *Birikim Dergisi* 26 (Nisan 1997), 41-66.
- Mardin, Şerif. *Türkiye, İslam ve Sekülerizm*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2011.
- Mardin, Şerif. *Türkiye'de Toplum ve Siyaset*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2007.
- Marx, Karl - Engels, Friedric. *Komünist Manifesto*. çev. Olcay Göçmen vd. İstanbul: Yordam Yayıncılık, 2008.
- İGSB, İç Güvenlik Stratejileri Başkanlığı. *FETÖ Fethullahçı Terör Örgütü*. Ankara: İGSB Yayınları, 2019.
- Okur, Mehmet Akif. "Gramsci, Hox ve Hegemonya: Yerelden Küresele, İktidarın Sosyolojisi Üzerine". *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 12/46 (2015), 131-151.
- Özkan Erbay, Nur. *Fethullahçı Terör Örgütü: Terörün Mesihî*. Ankara: Elips Yayınları, 2020.
- Özök, Ertuğrul. "Abant Platformundaki Ünlüler". *Hürriyet* (07 Temmuz 1999) <https://www.hurriyet.com.tr/ertugrul-ozkok-abant-platformundaki-unluler-39089857>
- Özmen, Mevlüt. "McCemaat ve Yeni Dini Hareketten Terör Örgütüne: FETÖ", *Muhafazakâr Düşünce Dergisi* 13/49 (Aralık 2016).
- Öztürk, Mustafa. *Din Sermayesinden İktidar Devşirmek: FETÖ*, Ankara: Ankara Okulu

Yayımları, 2017.

Robinson, William. "Küresel Kapitalizm ve Ulusötesi Kapitalist Hegemonya". çev. Erdem Türköz, *Praksis Dergisi* 8 (2002), 125-168.

Sol Haber. "Abant Platformu Ne Tartıştı?" (13 Nisan 2012) <https://haber.sol.org.tr/devlet-ve-siyaset/abant-platformu-ne-tartisti-haberi-52624>

Şahin, Mehmet vd., *Uluslararası Bir Tehdit Olarak FETÖ*. Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2018.

Taşkın, Yüksel. "Fethullah Gülen Portresi". *Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Kültürel Çalışmalar Dergisi* 3/1 (Mayıs 2016), 90-115.

Topaloğlu, Bekir. "Din Seçme Hürriyeti" *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 9/322-325. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.

Tunç, Ahmet - Atılğan, Ali. "Paralel Devlet Yapılanmasının Kamu Kurumlarına Sirayeti ve Bürokratik Vesayet Darbesi". *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15 (Temmuz 2018), 79-104.

Tümer, Günay - Küçük, Abdurrahman. *Dinler Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınları, 1997.

Yıldırım, Ergün. *Öznenin Ölümü: Bir Hareketin Anatomisi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2017.

 Etik Beyan / Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. / It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.

 Yazar(lar) / Author(s): Fatih Baş.

 Finansman / Funding: Yazar(lar), bu araştırmayı desteklemek için herhangi bir dış fon almadıklarını kabul eder(ler). / The authors acknowledge that they received no external funding in support of this research.